

Restes de pedra

La Generalitat promogué l'arquitectura racionalista des d'una vessant social

CATALINA SERRA

En els anys republicans, una etapa de forta crisi econòmica i social, no foren especialment brillants per a la construcció, i més tenint en compte la poca durada del somni tricolor. Tanmateix, sí que hi hagué obres de gran qualitat que, a més, es poden relacionar directament amb els objectius polítics de l'esquerra republicana ja que fou per encàrrec del govern català que es construïren algunes peces emblemàtiques, com ara la Casa Bloc o el Dispensari Antituberculós, que tingueren notable influència en l'imaginari de l'arquitectura moderna catalana. Hi haurà temps de parlar-ne perquè el 18 de maig s'inaugurarà al Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona l'exposició *Una nova arquitectura per a una nova ciutat (1928-1939)*, que presentarà un ample ventall d'aquesta arquitectura racionalista que va tenir en el grup GATCPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al progrés de l'arquitectura contemporània) els seus principals representants. Així i tot val la pena recordar algunes d'aquelles fites arquitectòniques que al llarg dels anys s'han mantingut com a testimonis de pedra dels esforços de la República per deixar la seva empremta. Al seu històric llibre *Modernidad en la arquitectura de la España Republicana* (Tusquets), Oriol Bohigas insitia en el fet que, per exemple, el GATPAC fou "el grup més jove que, en menys anys, va realitzar una major quantitat d'arquitectura racionalista a Europa", i això fou possible, afegí, perquè "la República, i sobretot, a partir de 1932, el govern autònom de la generalitat de Catalunya, va recolzar i quasi oficialitzar el racionalisme avantgardista. La major part de les obres del GATCPAC no s'haurien fet fora d'aquestes circumstàncies: la Casa Bloc fou una iniciativa del Patronat de l'Habitació; el Pla Macià, tot i que redactat sense encàrrec oficial, va tro-

bar suport a la Generalitat; el dispensari entrava en el programa del Departament de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat; el pavelló espanyol de l'Exposició de París de l'any 1937, fou una decisió del govern de la República en els moments més dramàtics de la Guerra Civil". A més, recorda, hi havia el projecte de construir 2.700 escoles i alguns d'aquests grups escolars, però, arribaren a aixecar-se.

La qüestió és que si l'arquitectura racionalista era un corrent internacional que s'emmarcava en la revolució tecnològica i de nous materials constructius tant com en l'estètica d'avantguarda, tenia un rerefons social important —es prioritzava la higiene, la comoditat, la ventilació, l'accés del treballador a un habitatge digne, la racionalització de l'espai urbà, etcètera— que era molt apropiat per a un govern, el català, que es va posar entre els seus objectius tant l'habitatge obrer com l'alfabetització de la població (d'aquí la campanya de noves escoles) i les millores sanitàries. Tot i això, no és fàcil trobar a Barcelona edificis que "representin" la República o que l'imaginari col·lectiu els identifiqui com a espais republicans. Es podria dir, en aquest sentit, que l'element més emblemàtic és la mateixa plaça de Sant Jaume, ja que fou des del balcó de l'Ajuntament primer i després des del de la Generalitat que Lluís Companys i Francesc Macià proclamaren la República, bastantes hores abans que ho fes Madrid. Però han passat moltes coses després com perquè aquest espai hagi quedat marcat de manera significativa per aquest fet. Curiosament, l'espai més identificat amb la República que es pot trobar a Barcelona és una rèplica i a més d'un edifici que mai no va estar a Barcelona sinó que originalment es va construir a París l'any 1937 amb motiu de l'Exposició Universal que allà s'hi va celebrar. Es tracta del pavelló espanyol de la República, la reconstrucció del qual es va iniciar el

L'obelisc de la plaça J. Carles I de Barcelona, un dels monuments amb més història republicana, tenia inicialment una figura de la República i un medalló amb l'efigie de Pi i Maragall, retirats pels franquistes i reinstal·lats després a la plaça Lluçmajor. / CARLES RIBAS

1991 a la Vall d'Hebron dins l'eufòria olímpica i que fou inaugurat l'any següent pels mateixos Reis d'Espanya. Una contradicció curiosa que, tot i així, no treu mèrit a l'esforç per recuperar la memòria d'aquest edifici dissenyat per Josep Lluís Sert i Lluís Lacasa amb línies sobries i racionalistes i que fou el primer aixopluc del *Guernica* de Picasso. La celebració de l'aniversari segurament li atorgarà més protagonisme del que ha tingut aquests anys. Tampoc s'han conservat gaires elements escultòrics republicans, per raons tan òbvies com que part dels monuments aixecats aquells anys foren desmuntats poc després

d'acabada la guerra, igual que es canviaren els noms dels carrers. El cas més significatiu fou el del monument a Pi i Maragall, a la plaça dita avui de Joan Carles I a la cruïlla de Diagonal amb passeig de Gràcia, que originalment estava coronat per una escultura que representava la República i que avui manté l'altra escultura encarregada pels vencedors a Frederic Marès, que encara té el braç en alt com a signe de la victòria franquista. Això sí, la República original, de l'escultor Josep Viladomat, es va reubicar el 1990 a la plaça de Lluçmajor, al barri de Virrei Amat, i també té el braç alçat.